

Το Μακεδονικό στα ξένα αρχεία (1950 - 1967)

Του **ΙΑΚΩΒΟΥ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ***

Τα δραματικά επακόλουθα του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου ταλάνισαν επί μακρόν την ελληνική κοινωνία. Ένα από τα πλέον οξυμένα ζητήματα της περιόδου υπήρξε το ζήτημα των Σλαβομακεδόνων πολιτικών προσφύγων, πολλοί από τους οποίους κατηγορήθηκαν ότι εργάστηκαν εντατικά τη δεκαετία του 1940 είτε για την αυτονομία είτε για την απόσχιση της ελληνικής Μακεδονίας και την ένταξή της στη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία, καταδικάστηκαν δε ως συνεργάτες των κατακτητών με τον νόμο περί δουλολογισμού, γεγονός που οδήγησε στη δήμευση των περιουσιακών τους στοιχείων. Σύγχρονες των γεγονότων αρχαικές μαρτυρίες αναβάζουν σε περίπου 25.000 τους Σλαβομακεδόνες πρόσφυγες στη Γιουγκοσλαβία (συμπεριλαμβανομένων των «παιδιών του παιδομαζώματος»), η πλειοψηφία των οποίων εγκαταστάθηκε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΛΔΜ) και κατά κανόνα έγινε αποδεκτή με θερμή από την τοπική κοινωνία. Τη μεταπολεμική περίοδο οι διμερείς σχέσεις της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία επηρεάστηκαν πολύ από τη διαχείριση του ζητήματος των πολιτικών προσφύγων. Πτυχές των σχέσεων αυτών καθώς και η εμπλοκή του βουλγαρικού παράγοντα παρουσιάζονται σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε από ερευνητές - εταίρους της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, υπό την εποπτεία του καθηγητή Νέοτερης Ιστορίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κ. Ιωάννη Κολοπούλου, η οποία θα εκδοθεί σε λίγες εβδομάδες από τις εκδόσεις «Εφesus».

Περί μειονότητας

Το πρώτο ζήτημα των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων της περιόδου 1950-1967 είχε να κάνει με την ύπαρξη ή όχι «μακεδονικής» μειονότητας στην Ελλάδα. Οι Γιουγκοσλάβοι ποτέ δεν έκρυψαν την πεποίθησή τους για την ύπαρξή της, ωστόσο φαίνεται πως δεν έβλεπαν την επίσημη αναγνώρισή της

από τις ελληνικές αρχές ως αναγκαίο όρο για την εξομάλυνση των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων. Είχαν, επίσης, φρονήσει να διαμηνύσουν στους Έλληνες συνομιλητές τους πως η επίκληση του επικειρήματος για τη μειονότητα δεν υπέκρυπτε εδαφικές διεκδικήσεις, αλλά ήταν ζήτημα αρχών. Σε αντιδιαστολή με την επίσημη τοποθέτηση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, όμως, αρκετά έγγραφα αποκαλύπτουν πως για τις πολιτικές αρχές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας το απαράβαστο των ελληνογιουγκοσλαβικών συνόρων δεν ήταν θέσφατο. Αντίθετα, το συμφέρον της αποκαλούμενης «μακεδονικής» μειονότητας στην Ελλάδα,

Το ζήτημα των Σλαβομακεδόνων πολιτικών προσφύγων του Εμφυλίου Πολέμου και οι περιουσίες τους.

όπως πίστευαν αρκετοί Σλαβομακεδόνες αξιωματούχοι, επέτρεπε κάθε σχετική σκέψη. Από την άλλη πλευρά, όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις της περιόδου, παρά τις σε βάρος τους κατηγορίες για ολιγωρία, αρνούνταν κατηγορηματικά οποιαδήποτε συζήτηση περί μειονότητας και απειλούσαν

ακόμη και με διακοπή των διμερών διπλωματικών σχέσεων, θεωρώντας πως το συγκεκριμένο ζήτημα είχε οριστικά κριθεί την περίοδο του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου.

Ο επαναπατρισμός

Το δεύτερο ζήτημα, το οποίο δημιουργήσε προβλήματα στις διμερείς σχέσεις, σχετιζόταν με τον επαναπατρισμό των πολιτικών προσφύγων που είχαν καταφύγει στη Γιουγκοσλαβία σε έξι συνολικά προσφυγικά ρεύματα, τη χρονική περίοδο 1941-1949. Αντιθέτως προς τα έως σήμερα ομολογημένα, αποδεικνύεται πως η κοινότητα των προσφύγων αυτών δεν υπήρξε ενιαία και συμπαγής. Μάλιστα, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια, ένας σημαντικός αριθμός προσφύγων που υπερέβαινε τα 3.000 άτομα, είχε αρνηθεί να αποδεχθεί τη Γιουγκοσλαβική υπηκοότητα, εκφράζοντας την επιθυμία του να επαναπατριστεί στην Ελλάδα. Αρκετοί από τους πρόσφυγες μάλιστα είχαν ξεκινήσει, μέσω του ελληνικού προξενείου στα Σκόπια, τη διαδικασία απόκτησης ελληνικού διαβατηρίου με σκοπό την παλιννόστηση. Ωστόσο, παρακά-

μπτοντας τις γνωμοδοτήσεις των αρμοδίων νομικών υπηρεσιών της Γιουγκοσλαβίας, στις αρχές της δεκαετίας του 1950, η κυβέρνηση της ΛΔΜ απέτρεψε τελικά τον επαναπατρισμό τους στην ελληνική επικράτεια, προφανώς γιατί μια τέτοια κίνηση θα αποκαλύπτε τα αδιέξοδα της τακτικής της περί του ενιαίου μακεδονικού χώρου. «Οι σύντροφοι της κυβέρνησης της ΛΔΜ θεωρούν ενοχλητική την εξέλιξη αυτή, καθώς και ότι δεν υποχρεώμαστε να εκδώσουμε θεωρήσεις εξόδου σε πρόσωπα που τέθηκαν υπό την προστασία της Γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης και των νόμων της, ακόμη και στην περίπτωση που οι αιτούντες εξέφρασαν την επιθυμία να επαναπατριστούν» παρατηρούσε το Γιουγκοσλαβικό υπουργείο των Εξωτερικών, ασκώντας κριτική στη στάση που επέδεικνε η τοπική κυβέρνηση στα Σκόπια και θεωρώντας πως η απαγόρευση ερχόταν σε αντίθεση με το διεθνές δίκαιο. Όταν

μερικά χρόνια αργότερα το Βελιγράδι αποφάσισε τελικά να αντιμετωπίσει ενσυνείκητα το ζήτημα, συνάντησε την αντίδραση της Αθήνας, η οποία προφανώς θεώρησε ότι η διαδικασία «μακεδονοποίησης» των προσφύγων είχε στην απαλλοτρίωση των περιουσιών των φυγόντων. «Δεν υφίσταται νομική βάση για την έγερση απαιτήσεων από την πλευρά μας και τούτο γιατί: α) Σε ό,τι αφορά τους πρόσφυγες που δεν αποδέχθηκαν την υπηκοότητά μας, επισημαίνεται ότι δεν νομιμοποιήσαμε να εγείρουμε εν ονόματί τους τέτοιες απαιτήσεις και από θέση αρχής πρέπει να αποκλειστούμε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. β) Σε ό,τι αφορά τους πρόσφυγες που αποδέχθηκαν την υπηκοότητά μας, με την έγερση απαιτήσεων εν ονόματί τους θα παραβιάζαμε την αρχή, σύμφωνα με την οποία το κράτος δεν έχει δικαίωμα να παρέχει νομική συνδρομή στους πολίτες του για ζητήματα που έλαβαν χώρα κατά το χρονικό διάστημα

Οι περιουσίες

Στενά συναφόμενο με το ζήτημα του επαναπατρισμού των προσφύγων είναι και το ζήτημα των περιουσιών όσων εγκατέλειψαν την Ελλάδα τη δεκαετία του 1940. Παρά τα αντιθέτως θρυλούμενα, αποδεικνύεται πως η συγκεκριμένη παράμετρος έχει πολλά διαφορετικά χαρακτηριστικά απ' όσα εκ πρώτης όψεως είναι ορατά. Είχε δε αποτελέσει αντικείμενο έντονων διαβουλεύσεων στο εσωτερικό της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας

του 1950. Το 1953 και το 1955 όμως το Νομικό Συμβούλιο του Γιουγκοσλαβικού υπουργείου Εξωτερικών γνωμοδότησε αρνητικά στην ανακίνηση θέματος περιουσιών. Θεωρώντας πως η Ελλάδα είχε νομικό δικαίωμα να προβεί στην απαλλοτρίωση των περιουσιών των φυγόντων. «Δεν υφίσταται νομική βάση για την έγερση απαιτήσεων από την πλευρά μας και τούτο γιατί: α) Σε ό,τι αφορά τους πρόσφυγες που δεν αποδέχθηκαν την υπηκοότητά μας, επισημαίνεται ότι δεν νομιμοποιήσαμε να εγείρουμε εν ονόματί τους τέτοιες απαιτήσεις και από θέση αρχής πρέπει να αποκλειστούμε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. β) Σε ό,τι αφορά τους πρόσφυγες που αποδέχθηκαν την υπηκοότητά μας, με την έγερση απαιτήσεων εν ονόματί τους θα παραβιάζαμε την αρχή, σύμφωνα με την οποία το κράτος δεν έχει δικαίωμα να παρέχει νομική συνδρομή στους πολίτες του για ζητήματα που έλαβαν χώρα κατά το χρονικό διάστημα

που εκείνοι δεν ήταν πολίτες του», παρατηρούσε η έκθεση των Γιουγκοσλαβικών νομικών. Μάλιστα στην ίδια έκθεση περιλαμβάνονται και οι εκτιμήσεις για την αξία των διεκδικούμενων περιουσιών. Σύμφωνα με τα καταγεγραμμένα στις αιτήσεις των πολιτικών προσφύγων, η αξία των περιουσιών τους στην Ελλάδα ανερχόταν σε 11.000.000 δολάρια, ποσό που η αρμόδια υπηρεσία του Γιουγκοσλαβικού υπουργείου των Εξωτερικών το θεωρούσε υπερβολικό και το περιόριζε, άγνωστο με ποια διαδικασία, «το ανώτερο σε 100.000 δολάρια». Για τον λόγο αυτό, το Βελιγράδι εισηγήθηκε τον χειρισμό του ζητήματος σε αυστηρά πολιτικό επίπεδο και σταδιακά το απέσυρε από την ατζέντα των διαπραγματεύσεων. Ως εκ τούτου, καθόλο το διάστημα 1950-1967 ήταν κατά βάση η Γιουγκοσλαβική πλευρά η που έπαιζε τον πρωταγωνιστικό ρόλο, η οποία προπαγόυσε να μπλοκάρει αλλά και να συσκοτίσει το ζήτημα και όχι η ελληνική.

Τα αρχαικά δεδομένα από τα αρχεία του Γιουγκοσλαβικού αλλά και του βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος, που για πρώτη φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας, αποδεικνύουν πως ο χειρισμός του ζητήματος των Σλαβομακεδόνων πολιτικών προσφύγων που έφυγαν από την Ελλάδα υπήρξε κατ' εσχάτην αντικείμενο εκμετάλλευσης για την εξαγωγή πολιτικών διπλωματικών επιχειρημάτων. Τόσο η πολιτική ηγεσία στα Σκόπια όσο και η ομοσπονδιακή στο Βελιγράδι, εξυπαρξώντας κατά περιόδους διαφορετικούς και εν μέρει αποκλίνοντες πολιτικούς στόχους, χρησιμοποιούσαν κατά το δοκούν μια ταλαιπωρημένη προσφυγική ομάδα, η ηγεσία της οποίας είχε εκτεθεί τη δεκαετία του 1940 τασόμενη στο πλευρό των Γιουγκοσλαβών και εργαζόμενη για την απόσχιση της ελληνικής Μακεδονίας. Κάτι αντίστοιχο επαναλαμβάνεται και στις μέρες μας. Μέσα στο πλαίσιο αυτό η οποιαδήποτε απόπειρα νηφάλιας προσέγγισης του θέματος μάλλον πρέπει να θεωρείται προκαταβολικά καταδικασμένη.

* Ο κ. Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης είναι επίκουρος καθηγητής Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Έκτσο του Ανδρέα Πετρούλακη.